Eduskunta
Valtiovarainvaliokunnan liikennejaosto
Valiokuntakanslian sihteeri Kaisa Iso-Sipilä

HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025, eduskunnan liikennejaoston lausuntopyyntö 1.10.2024

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen Liikenne ja infrastruktuuri -vastuualueen asiantuntijalausunto talousarvioesityksestä vuodelle 2025

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan liikennejaosto pyytää kirjallista asiantuntijalausuntoa Lapin ELY-keskukselta hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2025. Lausuntopyynnön teema on talousarvioesityksen tuomat painotukset ja kipupisteet ml. perusväylänpito ja alempiasteisen tieverkon tilannekuva sekä julkisen henkilöliikenteen ja yhteysalusliikenteen palveluostot. Lapin ELY-keskus kiittää lausuntopyynnöstä ja toteaa lausuntonaan seuraavaa.

<u>Perusväylänpito ja alempiasteisen tieverkon tilannekuva</u>
Talousarvioesitykseen sisältyvä 200 milj. euron perusväylänpidon määrärahan lisäys korjausvelan vähentämiseen on erittäin tarpeellinen. Lisämäärärahan myötä Lapissa kyetään päällystämään noin 195 km maanteitä ja 16 km kävely- ja pyöräilyteitä ensi vuonna. Ilman lisärahoitusta päällystysmäärä olisi noin 85 km maanteitä ja 4 km kävely- ja pyöräilyteitä. Tänä vuonna korjausvelkarahan myötä kyettiin päällystämään 302 km, joten ensi vuonna määrä laskee selvästi tästä vuodesta. Lapissa tulisi päällystää vuosittain noin 300 km, jotta päällysteiden kunto pysyisi nykyisellä tasolla eikä korjausvelka kasvaisi. Perustienpitoon olisi saatava pysyvä tasokorotus, ettei päällystysmäärä olisi kiinni vuosittain päätettävistä lisämäärärahoista ja omaisuudenhallinta olisi ennakoitavampaa ja pitkäjänteisempää. Suuret vuosittaiset vaihtelut ovat hankalia myös urakoitsijoille mm. kalustoinvestointien ja työvoiman saatavuuden osalta.

Perusväylänpidon määräraha on ollut pitkään liian alhainen. Sen vuoksi päällysteiden ylläpidon pääpaino on ollut päätieverkolla ja alemman tieverkon tiet ovat menneet huonoon kuntoon. Huonon kunnon vuoksi pelkkä päällystäminen ei usein riitä, mikä tarkoittaa korjausten kilometrihinnan nousua, minkä lisäksi viime vuosien voimakas kustannustason nousu on laskenut ostovoimaa. Erityisesti seutu- ja yhdysteillä rakenteen parantaminen on enemmän sääntö kuin poikkeus, mutta myös valta- ja kantateillä sitä tehdään lisääntyvissä määrin. Lapin pitkien etäisyyksien ja harvan maantieverkon vuoksi vähäliikenteinenkin maantie on erittäin tärkeä, koska se on usein ainoa reitti kulkemiseen ja voi olla välttämätön metsäsektorin ja matkailun kuljetuksille.

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS
0295 037 000
www.ely-keskus.fi
Y-tunnus 2296962-1
Kirjaamo
PL 8060, 96101 Rovaniemi
kirjaamo.lappi@ely-keskus.fi

Alemman tieverkon päällysteiden korjaukset ovat vähäisiä korjausvelkarahasta huolimatta. Ensi vuonna kyettäneen kunnostamaan joitain seututeitä täsmäkorjauksina, mutta yhdysteiden toimenpiteitä on niukasti. Monia hyvin vähäliikenteisiä ja huonokuntoisia päällystettyjä teitä ei ole mahdollista korjata lähitulevaisuudessa, minkä vuoksi niitä olisi järkevää muuttaa sorateiksi, mutta perusväylänpidon rahoituksen määrä ei riitä toimenpiteisiin, joita sorateiksi muuttaminen vaatii.

Myös huonokuntoisten siltojen määrä on alkanut nousemaan kiihtyvällä tahdilla. Huolestuttavinta on tyydyttäväkuntoisten siltojen suuri määrä, koska niitä siirtyy huonokuntoisiksi entistä enemmän ajan kuluessa. Lapissa on noin 1 400 maantiesiltaa, joista noin 30 % on tyydyttäväkuntoisia 40-60 vuotta vanhoja siltoja, jotka on korjattava lähitulevaisuudessa. Tähän haasteeseen vastaaminen vaatii perustienpidon määrärahatason nostoa.

Sorateillä on runsaasti korjausvelkaa. Kelirikon korjauskohteet ovat olleet vain vähäisiä täsmäkorjauksia viimeisen 10 vuoden aikana ja sama jatkuu ensi vuonna. Kelirikko vaurioittaa heikkoon kuntoon mennyttä soratieverkkoa entistä enemmän. Tilanteen vakavuutta lisää ilmastonmuutos, jonka myötä syksylläkin on kelirikkoa aiempaa useammin, rankkasateet lisääntyvät ja talvet ovat leudompia.

Sallittujen ajoneuvomassojen korotus 76 tonniin vuonna 2013 yhdistettynä liian pieniin korjausmääriin on vaurioittanut tiestöä. NATO-jäsenyyden myötä suuret kansainväliset harjoitukset ovat yleisempiä, mikä rasittaa erityisesti Lapin alempaa tieverkkoa. Metsäteollisuuden investoinnit Pohjois-Suomeen sekä Venäjän puuntuonnin loppuminen ovat lisänneet ja lisäävät myös tulevaisuudessa puutavaraliikennettä Lapin alempiasteisella tiestöllä. Liikenteen lisääntyminen vaatisi tieverkon parantamista laajalla alueella, jolta puuta kuljetetaan, mutta määrärahataso ei mahdollista riittäviä parantamisia. Tällä hetkellä riskinä on, että alemmalle tieverkolle joudutaan asettamaan entistä enemmän painorajoituksia kelirikkoaikoina keväisin ja syksyisin, mikä vaikeuttaa muun muassa tehtaiden tarvitsemia puukuljetuksia.

Liikenneturvallisuutta ja liikenteen sujuvuutta parantavia pieniä perustienpidon investointeja kuten kiertoliittymiä, alikulkuja, taajamien parantamisia, teiden leventämisiä, geometrian parantamisia tai kävely- ja pyöräilyteitä olisi tarve rakentaa ympäri Lappia, mutta perustienpidon määrärahaa ei ole niihin. Ensi vuodenkin investoinnit ovat erillisrahoitusten kuten EAKR-rahoituksen ja jakovararahoituksen varassa.

Elinkeinoelämällä on paljon tarpeita, joihin ei kyetä vastaamaan nykyisellä perustienpidon tasolla. Lapissa on vireillä mm. useita kaivoshankkeita, tuulivoimapuistoja ja matkailu lisääntyy kovaa vauhtia.

Väyläverkon kehittäminen
Hallituksen esitys sisältää kauan odotetun, huoltovarmuuden kannalta erittäin tärkeän valtatien 21 parantamisen aloituksen Käsivarren Lapissa eli 30 M€ valtuuden välille Palojoensuu-Maunu (noin 50 km). Sillä ei kyetä korjaamaan koko väliä, vaan näillä näkymin noin puolet eli Palojoensuusta Jatuniin asti. Lisäksi välin Maunu-Ailakkalahti (noin 87 km) suunnittelua tulisi viedä eteenpäin, mutta rahoitusta ei vielä ole.

Yksityistieavustukset
Lähes kaikki yksityistieavustusten määräraha on sidottu käynnissä oleviin hankkeisiin. Määrärahan taso laski tälle vuodelle ja hallituksen esityksen mukaan laskee edelleen ensi vuonna, joten vain pieni osa haetuista hankkeista kyettäneen avustamaan. Avustushakemuksia tulee lisää koko ajan ja osa tiekunnista on jättänyt hakematta, kun on kerrottu määrärahatilanne.

Julkisen henkilöliikenteen ja yhteysalusliikenteen palveluostot
Lapin määräraha julkisen henkilöliikenteen palvelujen ostoon ja kehittämiseen on palaamassa vuonna 2025 lähes pandemiaa edeltävälle tasolle. Arvio ensi vuoden rahoituksen määrästä on 3,4 M€. Alan kustannustaso on kuitenkin pandemian aikana kasvanut noin 20 % ja vuoden 2025 määrärahan ostovoima on siten heikompi kuin vuonna 2019.

Markkinaehtoisen henkilöliikenteen tarjonta romahti pandemian vuoksi eikä ole elpynyt pandemiaa edeltävälle tasolle. Tarpeet liikenteen ostoille eivät ole vähentyneet rahoituksen suhteessa. Koska siirtomäärärahoja ei ole, määrärahan leikkaus vuoden 2024 tasosta 4,2 M€ vuoden 2025 tasoon 3,4 M€ tarkoittaa, että vuonna 2025 Lapissa leikataan sekä liikenteen ostoja että kunnille maksettavan henkilöliikenteen valtionavustusten määrää merkittävästi. Käytännössä uusia ostoliikennesopimuksia ei tehdä ja osaa päättyvistä sopimuksista ei uusita. Koska kuitenkin noin 75 % vuoden 2025 määrärahasta on jo sidottu Lapin ELY-keskuksen nykyisiin ostosopimuksiin, vaadittava säästö joudutaan hakemaan kunnille maksettavista valtionavustuksista. Kehitys on valitettavaa, koska talouden elpyessä ja ihmisten liikkumisen lisääntyessä, myös tarve joukkoliikenneyhteyksille on kasvussa.

Yhteysalusliikenteen palveluostot ovat Varsinais-Suomen ELY-keskuksen vastuulla, joten Lapin ELY-keskus ei lausu niiden osalta.

Tämä asiakirja on hyväksytty viraston sähköisessä asianhallintajärjestelmässä. Asian on esitellyt yksikön päällikkö Olli Mourujärvi ja ratkaissut ylijohtaja Jaakko Ylinampa.

Tiedoksi Lapin ELY-keskuksen L-vastuualueen johtotiimi

Tämä asiakirja KEHA/71656/2024 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument KEHA/71656/2024 har godkänts elektroniskt

Esittelijä Mourujärvi Olli 22.10.2024 15:06

Ratkaisija Ylinampa Jaakko 22.10.2024 15:52